

MILENCI SVOBODY BEAUVOIROVÁ A SARTRE

Velikáni francouzské literatury.
Myslitelé. Milenci.

Claudine Monteil

**Žili bez předsudků.
Milovali bez závazků.
Navždy změnili svět.**

Navýsost svobodný milostný vztah Jeana-
Paula Sartra a Simone de Beauvoir ve své
době provokoval. Jejich myšlenky revoltovaly
proti jakémukoli bezpráví a nesvobodě.
Dnes sice patří k nejvýznamnějším
myslitelům 20. století, ale kdysi byli
také zranitelnými lidmi z masa a krve,
kteří měli své touhy, bolesti i špatné stránky.

A patřili k sobě.

Claudine Monteil

**MILENCI
SVOBODY**

*Cet ouvrage, publié dans le cadre du Programme d'aide
à la publication F. X. Šalda, a bénéficié de la collaboration
de l'Institut français de Prague.*

*Tato kniha vychází za pomoci programu
na podporu publikační činnosti F. X. Šalda
Francouzského institutu v Praze.*

Claudine Monteil

MILENCI SVOBODY

*Přeložila
Hana Davidová*

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Les amants de la liberté

by Claudine Monteil © Calmann-Lévy, 1999

Translation © Hana Davidová, 2019

Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2020

All rights reserved

ISBN 978-80-7625-430-5 (ePub)

ISBN 978-80-7625-429-9 (pdf)

ISBN 978-80-7625-062-8 (print)

*Annick, Carol, Cecelii, Chantal, Michelovi,
Monique, Sandro, Thérèse, Victorovi a Yolandě,
kteří zahrnovali Hélène de Beauvoir
a Lionela de Rouleta svou přízní a láskou;*

*Hélène Benbarukové, Rebecce Chalkerové,
Emmanuelle Escalové, Liliane Lazarové,
Philippu Legrandovi, Michèle Mazierové,
Patricku Pommierovi, Jacqueline Reyové, Judith
a Normanovi Steinovým a Anne Zelensky.*

*Na památku Françoise Montangonové,
jejíž radostný život ukončila
ve třiceti pěti letech nemoc.*

Obsah

Předmluva	9
Úvod	11
První kapitola: Setkání	13
Druhá kapitola: Milenci svobody	47
Třetí kapitola: Angažovaný pár	87
Čtvrtá kapitola: Muka studené války	133
Pátá kapitola: Odmítnutí poslušnosti	157
Šestá kapitola: Zbožštění	193
Sedmá kapitola: Poslední polibek	247
Poznámky	277
Použitá literatura	283
Seznam děl	285
Jeana-Paula Sartra a Simone de Beauvoir, která vyšla v českém překladu	

Předmluva

Tato kniha je volně inspirovaná životem Simone de Beauvoir a Jeana-Paula Sartra.

Mé nejsrdečnější díky patří Hélène de Beauvoir. Mnohé části této knihy vznikly na základě hovorů při našich setkáních během uplynulých pětadvaceti let, nejčastěji ve společnosti jejího, dnes již zesnulého, manžela Lionela de Rouleta.

Za mnohé tato kniha samozřejmě vděčí rozhovorům, které jsem vedla se Simone de Beauvoir v průběhu posledních šestnácti let jejího života. Společně jsme prožívaly významné období boje za práva žen ve Francii. Její komentáře k doktorandské práci, kterou jsem věnovala jejímu dílu a angažovanosti, mi byly velkým přínosem.

Mé poděkování patří také Yolandě Astaritě Pattersonové a Liliane Lazarové, respektive předsedkyni a generální tajemnici Společnosti Simone de Beauvoir, za jejich pomoc při mé badatelské práci. Velmi cenné pro mě byly i připomínky historiček Claire Mouradianové a Françoise Thomové, které se specializují na dějiny 20. století

a období studené války. Isabelle Stalová mi poskytla svůj kritický náhled na filozofické dílo Jeana-Paula Sartra. Rebecca Chalkerová a Cecilia Yoderová mě podporovaly a povzbuzovaly. Patrick Pommier byl tak laskav a text knihy před publikováním pečlivě přečetl. Pomoc všech byla neocenitelná.

Čtenářky a čtenáři, kteří by si rádi doplnili informace týkající se obou spisovatelů, mohou čerpat z bibliografického přehledu na konci knihy, který není úplným výčtem knih na dané téma. Jednotlivé svazky *Paměti* Simone de Beauvoir jsou nevyčerpatelným zdrojem informací a úvah týkajících se života této dvojice a historie 20. století.

Claudine Monteil

Úvod

Domovní dveře se s tlumeným klapnutím zavřely. Na Paříž se snášel jemný déšť. Byl chladný dubnový den. Simone de Beauvoir se zachumlala do béžového pláště a drobnými krůčky sešla po rue Schoelcher směrem k bulváru Raspail. Náhlý poryv větru vířící prach a pyl ji zastihl uprostřed křižovatky s rue Vavin, u místa, kde v bytě nad kavárnou Rotonde před sedmdesáti sedmi lety přišla na svět. Na chodníku zpomalila a podívala se na hodinky. Nepřichází v úvahu dorazit na schůzku se zpožděním. Dochvilnost byla už od dětství jednou z jejích hlavních starostí. Seběmenší zdržení v ní vyvolávalo úzkost.

Měla dost času na to, udělat si zacházku. Zamířila k bulváru Edgar-Quinet, prošla kolem zdi montparnasského hřbitova a hlavní branou vstoupila do oázy ticha. Vpravo se nacházelo skromné a prostě upravené místo posledního odpočinku jejího druha.

Vítr zesílil a rozehnal mračna. Nad levým břehem Seiny se objevil pruh projasněné oblohy. Cestičkami zvolna procházeli návštěvníci hřbitova. Zahradníci a zřízenci si hleděli své práce. O její přítomnost se nikdo nezajímal. U hrobu, který pro ni tolik znamenal, se neocitla sama:

fotografovali se tu Japonci s knihou v ruce, opodál diskutovala skupinka mladých lidí. Žádný z návštěvníků ji nepoznal. Nepozorovaně přišla až k nim a posadila se na lavičku před hrobem, první kapky přeháňky jí vůbec nevadily.

Pohroužila se do svých myšlenek.

Od 15. dubna roku 1980, kdy Sartre odešel a nechal ji tu samotnou napospas jejímu smutku, uběhlo už pět let. Na náhrobku je spisovatelovo jméno vyvedeno černým písmem. Pod ním zeje prázdné místo. Jednoho dne možná ke jménu muže, se kterým prožila jedenapadesát let života, přibude i její jméno.

Teď už byla na repliky sama, jejich věčný dialog se stal monologem. Měla velkou chuť mu něco říct, ale raději ještě chvíli počkala, pozorovala návštěvníky, poslouchala jejich komentáře. Jedna mladá žena ji poznala. Ozval se šepot, skupinka se vzdálila a nechala ji v klidu s jejími vzpomínkami.

Konečně s ním osaměla. „Ale stejně jsme měli krásný život,“ řekla si, když ji sluneční paprsek zahřál na tváři.

Čas pokročil.

Opatrně se opřela o postranní područku lavičky, zvedla se a pomalou chůzí se vydala na oběd do restaurace La Coupole.

První kapitola

Setkání

Století zapomíná na svá zranění, jakkoli se zdála být smrtelná. V roce 1905 byla Francie zmítána jednou z těch vážných krizí, které zemi nadobro poznamenaly. Od roku 1879, kdy se k moci dostali laičtí republikáni, začala ve společnosti zotavující se ze střetů kolem Dreyfusovy aféry povolovat pouta mezi církví a státem. Z boje vyšla vítězně církev. Napoleonský konkordát stanovil katolicství „náboženstvím většiny Francouzů“. Dekret byl zrušen novým zákonem, který se spokojil s tím, že věřícím zaručil svobodu shromažďování, svobodu slova a důstojnost. Byla to drahá svoboda. Tradiční pouta mezi církví a státem při té příležitosti slavnostně vzala za své. Církev tím ztrácela symbolické i materiální výhody a vliv, kterými až dosud oplývala.

Francie byla otřesena, katolíci odolávali, množily se střety. V Bretani se věřící chopili zbraní; v Baskicku ke vchodům do kostelů přivazovali medvědy. Farníci drželi přes noc stráž ve zvonících. Jak země z této krize vybere? Je právě svědkem zhroucení církve?

Jean-Paul Sartre se narodil 21. června 1905, v době největších sporů. Jeho otec Jean-Baptiste Sartre snil o vzdálených obzorech. Absolvoval vojenskou námořní

školu, stal se důstojníkem, cestoval, oženil se s Anne-Marie Schweitzerovou a měl s ní jednoho, a také jediného potomka. Pak, oslaben horečkami a chorobami, kterými se ve vzdálených končinách nakazil, smutně oslavil své dvaatřicáté narozeniny a po dlouhé agonii zemřel v náručí své mladé ženy. Měl, jak později napíše jeho syn, „správný smysl pro to, umřít mladý“.

Sartre tím nikterak netrpěl. Ve své autobiografii neprojevuje žádnou ze známek smutku, které by se u sirotka daly očekávat. Naopak, vyjadřuje radost nad tím, že zůstal s matkou sám.

„Smrt Jeana-Baptisty byla nejvýznamnější událostí v mém životě: matce vrátila okovy a mně dala svobodu.“¹

Když spisovatel mluví o svém otci, vždy užívá jen křestní jméno Jean-Baptiste. Malý Jean-Paul na toho cizího pána, který mu dal život, zapomněl a obrátil se k bezprostřednějšímu otcovskému obrazu, k muži s mohutným vousem, jímž připomínal Victora Huga, ke svému dědovi Charlesi Schweitzerovi.

Starý pán pocházel z alsaské protestantské rodiny, kterou proslavil jeho bratr, prastrýc Jeana-Paula: spisovatel se s tím vypořádal jedním tahem pera, připomínajícím škrábnutí, když napsal, že doktor Albert Schweitzer „dá nakonec přednost africkým končinám, aby se staral o nemocné domorodce“. Albert Schweitzer založil nemocnici v gabonském Lambaréné. Vedle chirurgické kliniky, kde zachránil nespočet životů, vybudoval farář Schweitzer i zařízení pro lidi stížené leprou. Nobelovu cenu míru získá v roce 1952, dvanáct let předtím, než bude Nobelova cena, tentokrát za literaturu, udělena i jeho prasnynovi.

Svého času malého Jeana-Paula tato slavná osobnost v rodině nijak nezajímala. Stal se dědečkovým „zázrakem“ a útěchou maminky, krásné Anne-Marie. Rodině vládl svými úsměvy, živým duchem a šibalstvím, nad nimiž dospělí jen žasli.

Tři roky po Sartrovi, sotva se Francie vzpamatovala ze sporů ohledně církevní odluhy, se 9. ledna 1908 ve čtyři hodiny ráno v pokoji s bílým nábytkem a okny s výhledem na bulvár Raspail narodila Simone de Beauvoir. Rodina Beauvoirových bydlela nad kavárnou Rotonde na rohu bulváru Raspail a bulváru Montparnasse. Tehdy byla tato křižovatka místem setkávání pařížských umělců a herců.

Otec se zadíval na novorozeně. Takové zklamání! Tolik doufal, že se narodí chlapeček. A byla to holčička. Moc hezká, to se muselo nechat – s hnědými vlásky a s živými modrýma očima.

Advokát soudního dvora Georges Beauvoir pocházel z Burgundska, z aristokratické rodiny. Na porcelánovém servisu z manufaktury v Sèvres, vyrobeném pro Napoleona I., je portrét jednoho z jeho předků, Bertranda de Beauvoir, spolubojovníka vojevůdce du Guesclina. Jeden z Beauvoirů skončil za revoluce na popravišti. Pak už v rodině, jak říkala sama Simone, žádní „snobové se šlechtickým přídomkem“ nebyli.

Přestože měl Georges Beauvoir šlechtické a buržoazní kořeny, bohatý nebyl. Použil svého šarmu a humoru, aby zapůsobil na Françoise Wantelleovou, rodačku z Verdunu, města, kde se seznámili. Když vešel do salonu rodičů své budoucí ženy, našel tam skupinku mlčenlivých dívek, které seděly jedna vedle druhé podél zdi a vyšívaly. Veselý a uvolněný mladík se jich škádlivě zeptal:

„To si, slečny, vždycky sedáte takhle pěkně dokola?“

Po nekonvenčním úvodu se začal Georges dvořit mladé Françoise. Uměl skládat poklony a zapůsobit sladkými slovy. Byl to okouzlující muž, který snil, že svůj život zasvětit divadlu. Simonina matka díky němu pozná něhu, hru lásky a soužití s člověkem, který životem nikdy úplně nezmoudří.

Georges a Françoise Beauvoirovi společně s babičkou a služebnou Louisou vytvářeli Simone láskyplné zázemí. Každé zazlobení, každý nový objev živého a předčasně vyspělého dítěte v rodině vyvolávaly nekončící komentáře. Strýcové i bratřenci si opakovali její slova šeptem, z čehož vytušila obdiv. Smích, mondénní hostiny, při nichž se na jemné ubrusy prostíralo parádní nádobí i svícny, elegantní róby dam, to byl její první obraz světa. Zdálo se, že ho žádná nepřízeň nemůže zhatit.

První světová válka dosud nezničila domovy a nerozložila společnost.

Rok 1910 byl ještě bezstarostný, i když Alsasko a Lotrinsko žily pod německou vládou, o čemž se donekonečna diskutovalo. Sartrovi bylo pět let, Simone de Beauvoir dva roky. Předčasnou rozumovou vyzrálostí si stačili podmanit všechny kolem.

U obou už v raném dětství propukla stejná vášeň: četba. Nejlépe to vyjádří Jean-Paul:

„Život jsem začal tak, jak ho bezpochyby i zakončím: uprostřed knih.“²

Chlapec, jemuž všichni blízcí říkali „Poulou“, začal velmi záhy smáčet pero v kalamáři, opájet se vůní papíru a pijáků, otevírat sešity a vymýšlet příběhy. Psal rychleji, než dýchal, a měl za to, že roste pro slávu. Alespoň tomu věřil. Dožene ho ale vlastní fyzická schránka a představí mu i jiný příběh, o dost krutější.

První světová válka se stala obávaným konkurentem: ukrátila ho o pozornost blízkých. Už nebyl zázračným dítětem. Malí váleční sirotci si teď zasloužili stejné ohledy jako on. Sartre se s tím vypořádal zbraněmi, které mu budou vlastní po zbytek života: četbou a psaním. V Arcachonu, kde pobýval na začátku války, a pak v Paří-

ži, obklopen svazky o Buffalo Billovi a Nicku Carterovi, se snažil na válku zapomenout. Žil tu se svou matkou a toto období popisuje jako nejšťastnější roky svého života. Byli s maminkou stále spolu a tvořili první z té pozoruhodné série dvojic, které budou pro jeho život typické: „Nazývala mě svým galantním rytířem a mužíčkem, já jsem jí říkal úplně všechno.“³

„Mužíček“ to ještě netuší, ale tahle přezdívká ho bude provázet až do konce života.

I Simone měla svým způsobem vyvolené dětství. Bystrý duch jí umožňoval, pokud to pravidla slušnosti v aristokratické rodině dovoľovala, vést chlapecký život. Byla to snad odpověď na tajné přání otce dvou dcer, který si tolik přál dědice? Přesto spojení s ním, ale s mladší sestrou, která bude po celý život její chráněnkyní.

„Nikdo nemá nejmenší tušení, jak těžké je být mladší sestrou,“ říkávala ráda Hélène de Beauvoir.

Hélène, přezdívaná Poupette čili Panenka, byla její společnicí při dětských hrách i její první žačkou. Na rozdíl od Sartra, časně osiřelého jedináčka, vázaného na matku výjimečnou láskou a ponořeného do snů osamělého děcka, si mohla Simone vychutnávat jinou radost: vyučování.

Hry se staly dobrou příležitostí k tomu, odhalovat Poupette svět. Hrály si spolu na Fantomase, zatímco rodiče trávili večery v kasinu v Divonnes-les-Bains. V roce 1913, když bylo Simone pět let, choulila se v bytě na bulváru Raspail se svou sestřičkou u topení a otevírala jí jeden z životních pokladů: učila ji číst. Toho dne se zrodila její vášeň vyučovat a předávat vědomosti.

V roce 1912 v ulicích manifestovaly ženy s požadavkem

volebního práva. Hnutí sufražetek se rozšířilo do několika evropských zemí. Simone byla ještě velmi malá, aby se o to zajímala, navíc žila v prostředí, kde se aktuální dění příliš neprobíralo. Politické boje otrásající Francií se jí nijak nedotýkaly. Ve Francii bude třeba počkat na nařízení z 21. dubna 1944 přijaté Francouzským výborem národního osvobození se sídlem v Alžíru, které ženám přiznává právo volit a být voleny, a na 29. dubna 1945, kdy se poprvé zúčastní komunálních voleb. Francie tak bude předposlední evropskou zemí, kde se ženám dostane práva, které jim jiné země přiznaly už dávno.

V říjnu roku 1913, když bylo Simone pět a půl roku, ji rodiče zapsali do soukromé školy v rue Jacob. Název školy Cours Désir, odkazující ke slovu touha, by mohl být zavádějící. Malá Simone si se spolužačkami osvojila nevyslovovat písmeno „e“ v názvu. Nebylo třeba dívenky z dobrých rodin zbytečně znervózňovat nemístnou asociací. Socha Adeline Désir, zakladatelky školy, z výše svého soklu dohlížela na žáčky přísným pohledem, který nedovoloval žádné pochyby o nezvratitelné počestnosti její instituce.

Ve čtvrti Saint-Germain-des-Prés tehdy bydlely katolické rodiny, které se o nedělích scházely v kostele Saint-Sulpice. Kousek dál u Odéonu se v tichých zahradách rozprostíraly budovy kláštera. Ve Francii, zemi s hluboce zakořeněnou křesťanskou tradicí, bylo náboženství stále pojímáno s vážností. Pro malou holčičku, která v budoucnu církev označí za původce útlaču, byl tehdy katechismus velkým potěšením: „Biblické příběhy se mi zdály ještě zábavnější než Perraultovy pohádky, protože zázraky, které popisovaly, se opravdu staly.“⁴

Od nynějška se svět už nebude omezovat jen na povídání s mladší sestrou. Simoniny obzory rozšíří škola: další děti, učitelé, školní brašna, knihy. Od prvních dnů cítí, že má nad ostatními vrstevnicemi navrch: už umí

číst a počítat. Spolužačky, o nic pokročilejší než její malá sestra, těžce zápasily s písmeny, která se pouze jí dařilo luštit bez obtíží. Její chuť vzdělávat se byla patrná hned během prvních úkolů. Do jejich plnění se vrhala s vervou. Výsledky měla záhy vynikající a rodiče i prarodiče pěli o to větší chválu na výjimečné schopnosti té podivuhodné dívky.

Když měla hotové úkoly, hrávala si s Poupette, pronášela dlouhé výklady nad otevřeným atlasem a ukazovala jí vzdálené země, které je vybízely ke snění. Prstem na mapě spolu cestovaly po hranicích francouzské koloniální říše, která tehdy sahala až ke břehům Konga, kde žili domorodci exotických jmen, jež bylo záhodno civilizovat.

Když v roce 1915 do školy Cours Désir nastoupila i malá Hélène, uměla už číst a počítat. Téhož roku byl mobilizován jejich otec. Všeobecné mobilizace v roce 1914 byl ušetřen díky šelestu na srdci. O rok později ale Němci zesílili tlak na Marně a situace se stala velmi znepokojivou. Od té doby byli mobilizováni všichni schopní muži. Bylo třeba nahradit krvavé ztráty z prvních bitev. Zdraví Georgese de Beauvoira bylo křehké, byl přidělen k regimentu lehké pěchoty, k zuávům, do Milly-la-Forêt. Simone a Hélène šly tatínka na rozloučenou obejmout. Byl úžasný, měl elegantní knír a své holčičky, kterým se tak líbily jeho široké kalhoty a červený fez, vzal obě do náruče.

Simone a Hélène válkou nijak zvlášť netrpěly. Vedly život spořádaných dívek, jak si přál jejich otec. Françoise de Beauvoir je zahrnovala něhou. Chleba se jedl černý, máslo se nedalo sehnat a cukru bylo poskrovnu, ale láskyplná péče sestrám nechyběla.

V roce 1916 Georgese de Beauvoira stihl infarkt. Srdeční příhoda mu zachránila život, jeho regiment byl totiž toho roku zdecimován u Verdunu. V nemocni-

ci v Coulommiers se konečně mohl věnovat své vášni, divadlu. Hrál komedie a pro herectví se pokoušel získat i svou choť. Marná snaha. Françoise de Beauvoir se nedokázala vymanit ze sevření konvenčního prostředí, v němž žila, a netoužila se předvádět na jevišti. Zklamavý Georges de Beauvoir myslel už jen na to, jak se přidá k polnímu divadlu. Díky němu a jeho životní vášni se mohly obě spořádané dívky těšit výhodě v podobě nejlepších míst v divadlech Comédie-Française a Châtelet.

Malý Sartre seděl v pracovně svého úctyhodného dědečka, bylo to ještě dlouho předtím, než dokázal přečíst první písmenko, a pozoroval obdélné předměty vyrovnané v nekonečných řadách obří knihovny. Knihy. Odmalinka byl uvyklý tomu, že je středem všeobecného obdivu, teď byl sám fascinován těmito němými, zvláštní vůni vydávajícími poklady, které dospělí brali do rukou, otevírali je a tiše do nich nahlíželi. Posvátný smysl jeho života se nacházel právě tady, před jeho očima, vyrovnaný v tajemných policích.

Jednoho dne se malý Poulou zeptal dědečka, co to je v těch podivných kožených krabicích. Starému muži zmizel úsměv z tváře. Tohle byl vážný okamžik. Charles Schweitzer si posadil vnoučka na kolena a jal se svým podmanivým hlubokým hlasem vyprávět o historii lidstva a jeho spisovatelích. Tehdy Sartre poprvé uslyšel jména Homér, Flaubert, Balzac, Rabelais, Victor Hugo a také jediných dvou autorů, které tehdy na začátku 20. století jeho dědeček uznával: Anatola France a Georgese Courtelina. Když Sartre na tento zvláštní rozhovor vzpomínal, zdůrazňoval, jak silně v knihovně cítil, že právě tam je na svém místě, i když význam té události ještě nedokázal dohlédnout.

Zazlival mamince, že ho od těch časem zpuchřelých a prachem zanesených věcí, které ho tak přitahovaly, neustále odháněla. Když ho dospělí přistihli, jak se ve své postýlce s ohrádkou snaží horko těžko louskat řádky v knížce *Čiňanovy trampoty v Číně* od Julese Verna, kde byly rytiny, které ho tak zaujaly, nakonec se rozhodli, že ho naučí číst. Zvládl to rychle a potají se zdokonaloval četbou Malotova románu *Bez domova*.

Malý Poulou teď přešel od zvědavosti k euforii. Svět byl konečně na dosah ruky. Cítil se díky tomu větší. Stačilo otáčet stránky. Byl šťastný a věděl o své výlučnosti, cítil spřízněnost s hrdiny, s nimiž prožíval jedinečná dobrodružství. Maminka s babičkou si dělaly starost: to dítě je příliš vážné. S dědečkem se něco takového rozhodně probírat nedalo. A tak společně vystoupily z role poslušných ženušek a lstí, u kiosku s časopisy, malému odhalily svět komiksů. Poulou se mu nebránil. Vrhla se do nové četby s vervou a stával se virtuálním hrdinou, ještě než ten pojem přišel na svět. Uvědomoval si, že komiks je čímsi pohrdaným, a později vysvětloval: „Dědovi jsem o tom neprozradil ani slovo.“⁵ Když starý pán na tu lest přišel, div ho nevzal řas. Ženy se přimluvíly a dosáhly svého. A tak se Jean-Paul mohl svobodně a bez obav pouštět do dalších výtisků *Nicka Cartera*, „největšího amerického detektiva“, či dobrodružství rytíře Paradaillana, která líčil Michel Zévaco. S nimi objevoval cizí kraje, čelil četným léčkám, učil se číst jinak.

První světová válka se ho nedotýkala o nic víc, než zájímala sestry Beauvoirovy. V roce 1914 mu bylo devět let, Simone šest. Válečná léta bolesti a smutku popisuje jako nejšťastnější období svého dětství. Od chvíle, kdy Anne-Marie žila už jen pro něj, měl malý „rytíř“ vše, co si přál.

V obou rodinách měly ženy snahu vést děti k náboženství. Muži měli zase spíš tendenci je od něj odvádět. Simone však byla už od pohledu velmi zbožná. Ve ško-

le Cours Désir oddaně přeříkávala modlitby a hrála si se stejně zanícenými dívkami. S převelice spořádanými dívkami. To jí ovšem nebránilo, aby, stejně jako Jean-Paul, ve vší tichosti sledovala složité vztahy dospělých s Bohem. Dědeček Schweitzer se neostýchal zesměšňovat to, čemu říkal pánbíčkářství. Okouzlující Georges de Beauvoir, kterého lákala víc podívaná v divadle než v kostele, s oblibou ironizoval víru své choti, kterou označoval za pověřčivost. Hádky, křik, zděšení, proklínání a rány dveřmi. Tato otevřená rodinná neshoda mezi muži a ženami obě děti později dovede k tomu, že dají přednost jedinému náboženství: svobodě.

Sartrovi bylo osm let, když jeho štěstí náhle vzalo za své. Mohl za to dědeček. Charlesi Schweitzerovi se nechtělo dál dívat na to, jak dlouhé kudrnaté vlásky sahají vnukovi až na ramena, a rozhodl, že to už je příliš. Vyjadřovala tím snad Anne-Marie po svém podvědomou lítost, že nemá holčičku? Dědeček dospěl k názoru, že je nejvyšší čas, aby dítě konečně vypadalo jako kluk. Za zády ženského osazenstva ho tedy odvedl k holiči. Když nůžky zacvakaly a dokonaly své dílo, neštěstí bylo na světě. A sneslo se na celou rodinu. Pod posvátnými kudrnami se skrýval hrozně šilhající chlapeček nevábneho vzhledu a zčistajasna se ukázalo, jak moc nehezký vlastně je.

Líčení toho, jak vyšla najevo jeho ošklivost, je jednou z nejdojemnějších pasáží *Slow*. Kadeře už neschovávaly před zraky ostatních jeho hrubou pleť, zdeformované oko a rašící pupínky, chudák Poulou na tom byl bídne. Od toho dne jeho život už nebude, jaký býval. Dítě bylo velmi bystré a uvědomilo si svůj nový stav a náhlou změnu v pohledu druhých:

„Zdálo se, že i samotného dědečka to notně zarazilo,

svěřili mu jeho malý zázrak, a on se vrátil s ropuchou.“⁶

Vzpamatoval se Sartre vůbec někdy z té události? Ošklivost ho bude pronásledovat i v nejromantičtějších chvílích života.

Zatímco Jean-Paul prožíval dětství v Paříži mezi knihami, Simone objevovala přírodu a dům, který měla rodina v Mérignacu, v kraji Limousin. Rozdíl mezi nimi v tomto ohledu už zůstane. Sartre se nikdy nebude věnovat žádnému sportu a nechá Simone, ať se sama oddává potěšení z jízdy na kole a chůze. Její čilé nátuře už pouhá četba nestačila. Chtěla objevovat svět, poznávat ho na vlastní kůži a přicházet na to, jaký je v té živé realitě. Odmala se radovala z přírody a krás venkova, není divu, že později napsala: „Věřím, že mě stromy, kameny, oblaka, barvy a zvuky krajiny nikdy nepřestanou dojímat.“⁷

Válka viděná ze zapadlého limousinského venkova v ní sotva mohla vzbuzovat pocit neštěstí. To se týkalo pouze světa dospělých. Po návratu do Paříže i na ni dolehla dramatická situace, ale jaksi tlumeně, nedosahovala zdaleka intenzity dramatu, které zažil Sartre s ustríženými vlasy. Proč její otec tak často nebyval doma a maminka sedávala u šití se sklopenýma očima a smutnou tvář? Proč už se tak často a snadno se svou starší dcerou nerozesmál? Co jen znamenalo to prázdno, které po sobě otec v domě zanechával, jeho odchody, kvůli kterým tekly proudy slz? V roce 1918 byla Simone ještě malá na to, aby pochopila, že Georges de Beauvoir je zlomený člověk. Už nevykonával advokátní praxi, ale vystupoval na divadelních scénách. Françoise de Beauvoir byla před válkou spokojenou a obletovanou ženou. Jak v *Pamětech* zmiňuje její dcera, pozorný a vnímavý manžel zřejmě své choti otevřel svět něžných doteků a smyslnosti. To se v té době ženám stávalo jen zřídka. Po válce o ni ale ztratil zájem a ona zahořkla a nenacházela útěchu. Vůči dcerám byla strohá a příkrá. Simo-

ne tím trpěla, stále ale byla pro své rodiče tím skvělým a slibným „chybějícím chlapcem“ a dál měla mezi dospělými výlučnou pozici.

Françoise de Beauvoir se mstila na své mladší dceři. Hélène odpírala to, co dopřávala Simone. Sama Françoise nesnášela vlastní mladší sestru, která byla tou oblíbenější, a někdejší žárlivost teď přenesla na svou druhorozenou dceru. Hélène prožila ochuzené dětství, bez možnosti vybírat si kamarády a bez práva jít studovat.

„Z nás dvou jsem tou opravdu spořádanou dívkou byla já,“ říkávala ráda Hélène de Beauvoir.

Na šikanu a nespravedlnost, jimž byla sestra vystavena, Simone hned zareagovala po svém. Místo aby z vlastního privilegovaného postavení těžila, chovala se solidárně, s Hélène si hrála a učila ji všemu, co už sama znala. Byla jí víc než sestrou, stala se jí druhou matkou. Simone tak zažila své první angažmá v boji proti nespravedlnosti, za svobodu a důstojnost člověka. Z revolty si odnesla hodně. Role toho, kdo napravuje křivdy, ji ovlivnila jednou provždy.

Ve stejnou dobu Sartre doma pobíhal po pokojích a máchal mečem, zatímco jeho maminka hrála na klavír. Zabíjel zloduchy a zachraňoval sličné komtesy. V Lucemburských zahradách se hrávalo na vojáky, lupiče a zloděje, na Buffalo Billa a indiány. Tam však chrabří rytíř, jenž byl ve svém pokoji vždy připravený proklát zrádce a padouchy celé země, už tak chrabří nebyl. Postával sám v ústraní opřený o strom a pozoroval hry svých vrstevníků. Žádnému z nich nestál ani za pohled. Právě na něj plnou vahou dolehla realita.

S ošklivostí šly ruku v ruce další patálie: když pochopil, že není hezký, zjistil také, že oproti ostatním, krás-

ným a dobře stavěným dětem je malý a neduživý. Ve *Slo-
vech* líčí, jaký zmatek pociťovala jeho matka. V bezmoci,
že mu jeho tíživou samotu nemůže nijak ulehčit, mu
nabídla, že si promluví s matkami ostatních dětí. Jean-
-Paul to odmítl. Měl v sobě příliš hrdosti a bolesti. Bude
prostě ošklivý, malý a sám.

Toho dne se s Anne-Marie vracel z Lucemburských
zahrad se shrbenými zády a sklopeným zrakem. Vzala
ho za ruku, chtěla ho uklidnit, utěšovala ho. Marně. Jak
by mohl něco cítit k přírodě, která si s ním tak krutě
zahrála? Začínal desátý rok jeho života a budoucnost
věstila samé trápení.

Zato Simone znala jen štěstí a uspokojení. Dál byla
v rodině „malým zázrakem“. To málo, co věděla o kru-
tosti a útrapách, prožívala za svou sestru, když sledovala,
čemu musí čelit. A tak už od nejútlejšího věku necíti-
la potřebu, aby ji někdo chránil. Naopak se sama stane
ochránkyní, vzbouří se proti osudové nespravedlnosti
a vyrazí na pomoc těm nejslabším.

Sartrův dědeček po tom náhlém zvratu, který bezděčně
způsobil, dokázal svému vnukovi vrátit chuť do života,
a to s takovou vervou a důmyslností, že mu autor *Slov*
zasvětil celou druhou část své autobiografie. Charles
Schweitzer začal během léta svému vnukovi psát dopisy
ve verších. Poulou se bavil tím, že ve stejném duchu od-
povídal, hra ho pohltila. Maminka, babička i služebná
Louisa jeho básničky četly nahlas. Záhy zjistil, že díky
svým předčasně projeveným spisovatelským vlohám
získal v očích dospělých novou důležitost. Objevil ra-
dost z vymýšlení situací a dialogů. Dostal sešit a celý ho
popsal svým toporným písmem. Už nebyl sám. V jeho
představivosti se rodily bytosti inspirované komiksy. Aby

se vypořádal s nevděčnou přírodou, začne Sartre tvořit z gruntu nový svět. A už s tím nepřestane.

Nejprve plnil v souvislosti s Anne-Marie funkci muže jejího života. A teď dosáhl role ještě významnější:

„Občas jsem přestával psát. Předstíral jsem dumání, abych se, se zamračeným čelem a nepřítomným pohledem, cítil jako spisovatel.“⁸

Hra ho vzrušovala čím dál víc. On, osamělý chlapec, konečně uštědřil odplatu tomu nespravedlivému světu. Psal tak rychle, až se mu sešity jen kupily. A tak svá první románová díla rázným a sebejistým gestem odhazoval na zem.

Před obdivnými pohledy návštěv, kterým matka ukazovala svého zázračného syna sedícího za psacím stolem, si hrál na malého dospělého, který má příliš práce a nemůže se od ní odtrhnout. Ženy v rodině byly jeho bezpodmínečnými obdivovatelkami. Díky tomu chlapci měly před sebou budoucnost plnou tajemství, románů a překvapení. Pro mladou vdovu, která oslavila dvaatřicáté narozeniny láskyplně obklopená rodinou Schweitzerů, ovšem s jediným „nápadníkem“, vlastním synkem, to byla velká odměna. Maminčina radost naplňovala Jeana-Paula hrdostí a pýchou.

Slova, jimiž plnil řádky, mu pomáhala zapomenout na vlastní ošklivost. Jen dědeček, který u něho vášeň k psaní vzbudil, se k věci stavěl skepticky. Ženy se nadchly až příliš rychle. Jak by jeho spisovatelský um mohly objektivně posoudit? Pořád to byl jen malý kluk. Bude lepší počkat. Názor žen se nepočítal. Tehdy psalo jen málo žen. Psaní bylo mužské povolání. Anatolu Franceovi a Rogeru Martinu du Gardovi se brzy dostane těch nejvyšších poct. Z žen patřil obdiv jen Anne de Noailles. Colette svými romány o Claudine i tím, že vystupovala obnažená ve varietních sálech, stále ještě pohoršovala.

Jednoho večera mladý Sartre zjistil, že to starý pán konečně vzdal a uznal, k čemu je vnuk povolán:

„Prohlásil, že by se mnou chtěl mluvit jako muž s mužem, ženy odešly, posadil si mě na kolena a vážně se mnou rozmlouval. To, že budu psát, už bylo jisté... Bylo ale třeba na věci hledět zpříma a jasně: literatura nepřináší obživu.“⁹

Chlapec rozvážně naslouchal. Z dědečka neměl žádný strach. Zmateně chápal, že vzdálená budoucnost, která zatím nemá pevné kontury, se právě teď začíná rýsovat. Byla tu samozřejmě otázka vzdělání a výběru nějakého noblesního povolání, při němž by zbýval čas na psaní. Dědeček se zmínil o škole, již studovali ti nejvýznamnější francouzští spisovatelé. Toho dne vstoupila chlapci do snů École Normale Supérieure sídlící v rue d'Ulm poblíž Panthéonu, Collège de France a Sorbonny. Od té chvíle podvědomě tušil, že další život stráví na levém břehu Seiny. V Paříži, která právě válčila za znovuzískání Alsaska.

Na modré obrysy Vogéz se Poulou díval po svém: jako novodobý Lucien de Rubempré se vydá dobýt Paříž a vzdá tak hold své rodině i Alsasku. Stejně jako Simone vyrůstal v nenávisti k „Bošům“, ve stejném duchu odplaty vůči Němcům, okupujícím zemi jeho předků. V roce 1914, pár měsíců po vyhlášení války, popsal celý sešit příhodami vojáka Penina, který unesl císaře a vyzval ho na souboj.

Do šesté třídy Sartre nastoupil na levém břehu Seiny. O to, kdo zaplní lavice v École Normale Supérieure, mezi sebou tehdy soupeřila dvě lycea: Ludvíka Velikého a Jindřicha IV., vzdálená od sebe jen pár set metrů. To první, přiléhající k budovám Collège de France, stálo v rue Saint-Jacques; druhé stínil Panthéon, místo věčného odpočinku významných osobností. Některé z nich v dětství sedávaly ve škamnách těchto lyceí. Byla to oblast vyhrazená pouze hochům. Nejnadanější dívky usilovaly